

Elçin GULALİYEV

*“Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri”
kafedrasının magistri*

**AZƏRBAYCANDA ELMİ KİTABXANALARIN YARANMASI,
İNKİŞAFI, KİTABXANA
ŞƏBƏKƏLƏRİ SISTEMİNDƏ YERİ VƏ ƏHƏMİYYƏTİ**

Açar sözlər: kitabxana tarixi, fondun formalaşması, kitabxananın formalaşması, qədim kitabxanalar

Ключевые слова: История библиотек, формирование фонда, формирование библиотек, древние библиотеки

Keywords: library history, forming of the fund, forming of the library, ancient libraries

Dünyanın ən qədim xalqlarından biri olan Azərbaycan xalqının çox qədim kitab və kitabxana tarixi vardır. Azərbaycan kitabının tarixi izləri tarixin çox qədim qatlarına gedib çıxır. Hələ V əsrin əvvəllərində Albaniyada 52 hərfdən ibarət olan alban əlifbası olmuşdur. Alban əlifbasının yaranması böyük tarixi və mədəni əhəmiyyətə malik idi. Belə ki, bu, kitabçılıq işini xeyli genişləndirmişdir.

Albaniyada əlifba tərtib edildikdən sonra kilsələrin yanında əyan və ruhani uşaqları üçün məktəblər təşkil edilmişdir.

VII əsrdən başlayaraq Albaniyanın tarixi yazılmağa başladı. Bu dövrdə meydana çıxan Musa Kalankatlunun “Alban tarixi” kitabında IV – VII əsrlərə dair Azərbaycan tarixi haqqında qiymətli məlumatlar verilir. Müəllifin məlumatına görə o zaman Albaniyada bəzi antik müəlliflərin əsərləri: Homerin “İliada”sı, Vergilinin “Eneida”sı məlum idi.

Eramızın əvvəllərində digər Azərbaycan dövləti olan Atropatenada mədəniyyət xeyli inkişaf etmiş, yazı və kitabçılıq işi genişlənməmişdir. Bu zaman Atropatenada İran – Aromey əlifbası əsasında inkişaf edən pəhləvi yazısı işlənirdi.

Qədim Midiya dövlətinin ən qiymətli nümunəsi, fəlsəfi – tarixi, həm də ədbi – bədii dəyərə malik olan əsəri “Avesta” pəhləvi dilində yazıya köçürülmüşdür. Lakin VII əsrin ortalarında ərəblərin Azərbaycana hücum etməsi onun kitab mədəniyyətinə ciddi zərbə vurdu.

Ərəb işğalı zamanı Azərbaycanda əhaliyə islam dininin zorla qəbul etdirilməsi gedişində bu dinin əsas ehkamlarını yaymaq üçün ərəb əlifbası tətbiq olunmağa başlandı. Məscidlər yarandı və bu məscidlərdə müqəddəs

“Qurani – Kərim”i və ərəb əlifbasını öyrənmək üçün məktəblər meydana gəldi. Bununla əlaqədar olaraq məktəblərin yanında kitablar toplanmağa başlandı və belliklə məktəb (məscid) kitabxanaları meydana gəlmişdir.

Şəhərlərdə mədəniyyət xeyli inkişaf etmiş, mədrəsələr yaranmışdır. Bərdədəki Cümə məscidində əlyazma materialları və kitablar toplanmışdı. Bu dövrdə eyni zamanda şəxsi kitabxanalar da var idi. Bu haqda ilk məlumatı Ərəb şairi ƏbuTəmmaminin “Divan” kitabından alırıq.

XII əsrin ortalarında Azərbaycanda qüdrətli Atabəylər dövlətinin yaranması elm və mədəniyyətin inkişafına böyük təkan verdi . Azərbaycanda böyük alimlər, şairlər, memarlar yetişdi. Elm sahəsində şərqdə böyük şöhrət qazanmış İbn Əhməd Məkki əl-Bərdən, Bəhmənyar ibn Mərzban, Xətib Təbrizi və s. kimi şəxsiyyətlər yetişmişdir. Azərbaycan ədəbiyyatı misilsiz inkişaf etmiş, dünya şöhrəti qazanan şəxsiyyətlər yetişmişdir.

XI – XII əsrlərdə Pir Hüseyn Şirvani, Qətran Təbrizi, Əbül – üla Gəncəvi, Məshəti, Fələki Şirvani, Əfzələddin Xaqani, Mücirəddin Beyləqani, Nizami Gəncəvi kimi dahi sənətkarlar və şairlər yaşayıb yaratmışlar .

Azərbaycanda bu dövrdə kitabxana əsasən 3 istiqamətdə inkişaf edirdi:

1. Hökmdarlar tərəfindən təşkil edilən saray kitabxanaları
2. Məscidlərin kitabxanaları və ya onların yanında təşkil olunmuş məktəb və mədrəsə kitabxanaları
3. Böyük şairlərin, filosofların, alimlərin, feodalların və vəzirlərin şəxsi kitabxanaları

Tarixi mənbələrdən məlumdur ki, XI əsrdə Gəncədə zəngin saray kitabxanası olmuşdur. Dahi Nizamidən öyrənirik ki, XII yüzillikdə Bərdədə də əlyazmalar saxlanılan kitabxanalar var imiş. Tarixdən məlumdur ki, XII əsrin II yarısında Şirvanşahlar sarayında böyük saray kitabxanası da mövcud olmuşdur. Bu kitabxana əsasən Şirvan hakimi Məniçöhrün zamanında xeyli inkişaf etmişdir.

XIII əsrdə Azərbaycanın Hülaki dövlətinin tərkibinə qatılması və monqolların islam dinini qəbul etməsi kitab və kitabxana işinin inkişafına güclü təsir göstərdi. Elm, mədəniyyət, ədəbiyyat güclü inkişaf etmiş Hülaki sarayı ətrafında toplanan ədiblər yeni əsərlər yaratmışlar.

Azərbaycan xalqının böyük oğlu, böyük alim, ictimai xadim N. Tusinin rəhbərliyi ilə yaradılan (1259) Marağa Rəsədxanasının elmi şöhrəti bütün dünyaya yayılmışdır. Rəsədxananın ətrafında böyük alimlər ordusu toplanmış və burada Şərqin ən inkişaf etmiş ölkələrindən alimlər fəaliyyət göstərmişlər .

Məmmədbəyli öz tədqiqatında 20 nəfərdən artıq görkəmli alim Marağa Rəsədxanasında işlədiyini demiş, onlar haqqında məlumat vermişdir.

Əməkdar elm xadimi, professor A. A Xələfov yazır ki, XIII əsrdə Azərbaycanda Şərqdə tayı – bərabəri olmayan, öz fondunun nadirliyinə və zənginliyinə görə dünyanın ən böyük kitabxanaları ilə yarışa girə bilən Marağa

Rəsədxanasının Elmi Kitabxanası fəaliyyətə başlamışdır. Professor Xələfov qeyd edir ki, bu kitabxana Azərbaycanda kitabxana işinin tarixində öz məqsədi, vəzifələri və yaranma tarixi dəqiq məlum olan ilk elmi kitabxanadır. Bu kitabxananın yaranması da 100-dən artıq elmi əsərin müəllifi olan N. Tusinin adı ilə bağlıdır. Tusinin səyi nəticəsində rəsədxanada Şərqdə əsaslı elmi kitabxana kimi məşhur olan və o dövrdə ağıla gəlməyən dərəcədə böyük fonda malik olan bir kitabxana yaranmışdı. Kitabxanada 400 000 kitab (əlyazması) toplanmışdı .

Əməkdar elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professoru Abuzər Alı oğlu Xələfov çoxillik tədqiqatları əsasında göstərir ki, kitabxananın işinə Tusi özü rəhbərlik edirdi. Kitabxanada digər işlərlə yanaşı kitab üzü köçürən xəttatlar da fəaliyyət göstərirdilər ki, bu da xəttatlıq sənətinin inkişafında böyük rol oynamışdır .Bu məsələlərlə bağlı pedoqoji elmlər namizədi , dosent Knyaz Aslanın da tədqiqatları maraqlıdır.

Azərbaycan kitabxanaşünaslıq elminin banisi, professor A. A. Xələfov “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi (ən qədim dövrlərdən XXI əsrin əvvəllərinə qədər)”kitabından məlum olur ki, XIII əsrin I in yarısında Təbrizin Qərb səmtində Şəm adlı yerdə Arquniyyə adlı şəhər salınmış , böyük Azərbaycan alimi, dövlət xadimi, Qazan xanın vəziri Fəzlullah Rəşidəddin tərəfindən burada öz fondunun zənginliyinə görə Marağa Rəsədxanası Kitabxanasındansonra ikinci olan böyük bir elmi kitabxana yaradılmışdı. Fəzlullah Rəşidəddin öz dövrünün görkəmli alimi kimi 60 mindən çox fondu olan kitabxananın təşkilinə, onun ədəbiyyatla təşkil olunmasına, komplektləşdirilməsinə xüsusi diqqət yetirirdi.

XVI əsri əvvəllərində Azərbaycan Səfəvi dövlətinin yaranması Azərbaycan tarixində mühüm rol oynayır. Bu dövlətin başında duran görkəmli dövlət xadimi, şair Şah İsmayıl Xətai ölkədə kitabxana işinin inkişafına ciddi fikir vermiş, bu sahə ilə bağlı ilk dövlət fərmanı vermişdir . Onun fərmanı ilə Şərqin böyük rəssamı, kitabçılıq işinin dərin bilicisi Kəmaləddin Behzad Təbriz saray kitabxanasının rəisi təyin edilir.

Tədqiqatçı Ə.Məmmədov göstərir ki, Şah İsmayıl Xətayi 1514-cü ildə Sultan Səlimlə başlanan müharibədən əvvəl Kəmaləddin Behzadın və xəttat Mahmud Nişapurinin düşmən əlinə keçməsindən ehtiyat edərək onların salamat qalması üçün tədbir görmüşdür.

Akademik H.Araslı yazır ki, “ Hələ XVI əsrin əvvəllərindən siyasi fəaliyyətə başlayan Xətai Ağqoyunlu sarayının bütün mədəni irsinə sahib olub , Təbrizdə öz sarayında və Ərdəbildə Şeyx Səfi məqbərəsində böyük kitabxanalar təşkil etməyə nail olmuşdur.”

Şah İsmayıl hakimiyyəti dövründə yaranmış kitabxanalardan biri də onun Ərdəbildə babası Şeyx Səfinin tikdirdiyi Şeyx Səfi məqbərəsindəki kitabxana idi. Şah İsmayıldan başlayaraq bütün Səfəvi hökmdarları bu

kitabxanaya hədiyyələr verirdi . Kitabxananın fondu vaxt hesabına zənginləşmiş və dövrünün böyük kitabxanasına çevrilmişdir. Lakin çox təəssüflər olsun ki , XIX əsrin əvvəllərində Rusiya – İran müharibəsi zamanı Şeyx Səfi Kitabxanası ruslar tərəfindən Tiflisə , oradan da Rusiyaya aparılmışdır. Həmin nadir kitablar bu gün də Rusiya kitabxanalarını, muzeylərini bəzəyir.

Beləliklə , sonrakı tarixi dövrlərdə də hər zaman bu və ya digər şəkildə kitabxanaların inkişafına qayğı göstərmiş, XIX əsrdən başlayaraq kitabxana işinin təşkili prosesində mühüm dönüş yaranmışdır. Belə ki, bu dövrdə Azərbaycanın iqtisadi – ictimai və mədəni həyatında yeni bir dövr başlayır. Bu dövr Azərbaycanda elmi - ədəbi və fəlsəfi fikrin sürətlə yeni istiqamətdə inkişafı ilə səciyyəlidir. Rus və Avropa ictimai fikri ilə əlaqə yaratmağa imkan tapan Azərbaycan mədəniyyətinin qabaqcıl nümayəndəsi milli ənənələrin əsasında yeni dövrün yeni ədəbiyyatını, elm və fəlsəfəsini meydana gətirirlər.

Bu dövrdə A. Bakıxanov, Mirzə Fətəli Axundzadə, Həsən bəy Zərdabi , Qasım Bəy Zakir, Seyid Əzim Şirvani, Nəcəf bəy Vəzirov, Ömər Faiq Nəmanzadə, Rəşid bəy Əfəndiyev, Firudin bəy Köçərli, Nəriman Nərimanov və başqa şəxsiyyətlərxalqın ümummədəni və elmi inkişafında mühüm rol oynadılar, gələcək inkişafımıza misilsiz töhvələr vermişlər .

XIX əsrin II yarısından başlayaraq Bakıda neft sənayesinin sürətlə inkişafı ilə əlaqədar olaraq bir sıra cəmiyyətlər və qabaqcıl ziyalıların təsiri altında mədəni müəssisələrin təşkilinə başlandı.

1997 – ci ildə Bakıda görkəmli yazıçı və dövlət xadimi Nəriman Nərimanov ilk ümumaçıq Azərbaycan kitabxana – qiraətxanasının əsasını qoydu. Onu zənginləşdirmək üçün jurnallarla və digər nəşrlərlə təmin edilmək üçün Nəriman Nərimanov və Əlisgəndər Cəfərov və b. Çox zəhmət çəkməli oldular .

1918 – ci il 28 – i tariximizin şanlı səhifəsinə qızıl hərflərlə yazıldı . Müstəqil Azərbaycan Demokratik Cumhuriyyəti yarandı. 23 ay yaşamasına baxmayaraq ADR az müddətdə tarixi əhəmiyyətə malik işlər görə bilmişdir . Müstəqil ADR mədəniyyət və xalq maarifi sahəsində də lazımi tədbirlər həyata keçirdi. Xalq maarifinin milliləşdirilməsi və inkişafı üçün nəşriyyat – tərcümə komissiyası yaradılmış, mövcud məktəblər az bir zamanda milliləşdirilmiş, yeni məktəblər açılmış, Türkiyədən müəllimlər dəvət olunmuş, dövlət kitabxanaları üçün xeyli kitab alınmışdır.

1919 – 1920 – ci illərin ictimai – siyasi vəziyyəti nə qədər ağır olsa da , Azərbaycan dövləti kitab və kitabxana sahəsinin inkişafı üçün bütün imkanlardan istifadə etməyə çalışmışdır. Kitab çap etmək məqsədilə ADR hökuməti Xalq Maarif Nazirliyi yanında “Təltif – Tərcümə - Əncümənin ” adlı xüsusi bir komitə təşkil etmişdir. Həmin komitə 10 adda kitab tərtib edib Maarif Nazirliyinə vermişdir . Nəşr olunan kitablar əsasən dərs vəsaitləri idi.

Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti hökuməti ilk günlərdən başlayaraq həyata keçirdiyi mədəni – maarif tədbirləri kitabxana işinin inkişafı üçün əsaslı zəmin yaradır. Kitabxana iş bu dövrdə həyata keçirilən sosial – mədəni və maarifçilik işlərinin mühüm tərkib hissəsinə çevrilmişdir .

1919-1920-ci illərdə ADR –in kitabxana quruculuğu sahəsindəki ana xətti yeni təşkil edilən və əvvəlcədən fəaliyyətdə olan təhsil ocaqlarında kitabxanaların yaradılmasından ibarət idi .

ADR – in kitabxana işi sahəsində həyata keçirdiyi tədbirlər içərisində hökumətin Bakı dövlət Universitetinin Elmi kitabxanasının təşkili və formalaşması ilə əlaqədar fəaliyyəti xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Universitet yaranarkən, onun elmi kitabxanasının təşkili təxirə salınmaz vəzifələrdən biri idi. Deməli, Azərbaycanın çoxəsrlik tarixində müsəlman şərqinin ilk ali Avropa tipli təhsil ocağı Bakı Dövlət Universitetinin yaranması həm də böyük bir elmi kitabxananın yaranması ilə səciyyələndirilir .

Universitetdə əsaslı elmi kitabxananın yaradılmasını mütəşəkkil surətdə həyata keçirmək üçün Xalq Maarif Nazirliyi Universitetin görkəmli alimlərindən ibarət komissiya yaratdı. Komissiya öz fəaliyyətinə Universitetin açılışından əvvəl başlamışdı. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Kitabxana komissiyası Universitet elmi kitabxanasının formalaşmasını bir neçə istiqamətdə aparırdı. Belə ki, Universitetin nəzdində Tibb fakültəsinin olmasını nəzərə alaraq tibb kitabxanalarının Universitetə keçilməsini şəhər hakimiyyət orqanlarından xahiş etmişdi . Beləliklə , eyni zamanda bununla elmi tibb kitabxanasının əsası qoyulmuşdur . Kitabxananın ilk oxucuları arasında M.Ə.Rəsulzadə, Yusif Vəzir Çəmənəminli, Tağı Şahbazi, Əbdülrəhim bəy Haqverdiyev, Mirəsadulla Mirqasımov və digərləri olmuşdur .

1919-1920-ci illərdə BDU-nun Elmi Kitabxanası artıq respublikada həm aparıcı kitabxana , həm də elmi-metodiki mərkəz funksiyasını yerinə yetirməyə başlamışdı .

1920-ci il yanvarın 16-da BDU-nun kitabxanasında Xalq Maarif Nazirliyinin Kitabxana işçilərinin seminar müşavirəsinin təşkili haqqında məlumat olduqca maraqlıdır . Burada 24 nəfər kitabxana işçisi iştirak etmiş, Seyidzadənin “kitabxanalarda kitablar necə yazılmalı”, Rzaquluzadənin “Onluq klassifikasiya”, Heydərlinin “Kitabxana işini necə aramalı”, Ağalarovun “Kitabxanaların komplektləşdirilməsi” və s. mövzularda məruzələri dinlənmiş və müzakirə edilmişdir. Bütün bunlar doğrudan da BDU nun Elmi Kitabxanası Respublikada qabaqcıl kitabxana kimi bir çox funksiyaları layiqincə yerinə yetirdiyini sübut edir .

Məlum olduğu kimi 1920-ci ilin aprelin 28-də Bolşevik Rusiyası Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətini devirdi . Azərbaycan ərazisində Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası yaradıldı. Ümumiyyətlə, sovet cəmiyyətinin

yaradılmasında təhsil mühüm yer tuturdu. Savadlı adamlara çox ehtiyac duyulurdu . Ali təhsilin inkişaf etməsi də diqqət mərkəzində idi.

1921-ci ildən Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutu, Azərbaycan Politexnik İnstitutu, 1930-cu ildə Azərbaycan Tibb İnstitutu açıldı. 1934 -cü ildə Sənaye İnstitutu və Xalq Təsərrüfatı İnstitutları yaradıldı. Təbii ki ,həmin İnstitutlar yaranarkən onların elmi kitabxanaları da formalaşmışdı. Ölkəmizdə elmi kitabxanalar şəbəkəsinin mütəşəkkil surətdə formalaşması həmin dövrlərdən başlayır.

Respublikamızın elmi kitabxanaları içərisində Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA) Mərkəzi Elmi Kitabxanası (MEK) xüsusi yerlərdən birini tutur. Eyni zamanda AMEA-nın nəzdində fəaliyyət göstərən çoxsaylı elmi-tədqiqat institutlarının kitabxanaları elmi kitabxanalar şəbəkəsinin əsasını təşkil edir .

AMEA – nın tarixi XX əsrin 20 – ci illərdən başlamış 1923-cü ildə “Azərbaycanı öyrənən cəmiyyət ” yaradılmış, bu cəmiyyət sonra Azərbaycan Tədqiq və Tətəbbö Cəmiyyətinə çevrilmişdir . Azərbaycan Tədqiq və Tətəbbö Cəmiyyəti 1929-cu ildə yenidən təşkil edilərək Azərbaycan Dövlət Elmi – Tədqiqat İnstitutuna (DETİ) çevrildi.

1932-ci ildə Azərbaycan DETİ əsasında SSRİ Elmlər Akademiyası Zaqafqaziya filialının Azərbaycan şöbəsi təşkil edildi. 1935-ci ilin oktyabrında şöbə SSRİ Elmlər Akademiyasının Azərbaycan Filialına çevrildi. SSRİ Xalq komissarları sovetinin 1945-ci il 23 yanvar tarixli qərarı ilə filial Azərbaycan Elmlər Akademiyasına çevrildi .

1991 – ci ilin oktyabrında Azərbaycan öz siyasi müstəqilliyini əldə etdikdən sonra Azərbaycan Elmlər Akademiyası Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA) adlandırıldı.

Azərbaycan MEA MEK-sının tarixi – kitabxana Azərbaycanın görkəmli ziyalıları N.Nərimanov, Ə.Haqqverdiyev, T.Şahbazi, A.Zeynallı və b. təşəbbüsü ilə 1923-cü ildə təşkil edilmiş “ Azərbaycan Tədqiq və Tətəbbö Cəmiyyəti ”nin əsasında 1924-cü ildə yaradılmışdır . Cəmiyyətin nəzdində görkəmli ədəbiyyatşünas – biblioqraf A.V.Baqrinin rəhbərliyi ilə təsis edilmiş “Biblioqrafiya bürosu ” (1924) MEK-nın təşəkkülü üçün ilkin baza olmuşdur. Cəmiyyətin ilk iclaslarının birində kitabxananın yaradılması haqqında qərar qəbul edilir və cəmiyyətin nəzdində elmi kitabxana fəaliyyətə başlayır . Elmi tədqiqat işlərinin aparılması üçün zəruri olan informasiya bazası tədricən formalaşmağa başlayır . 1926-cı ildə kitabxanada ilk oxu zalı istifadəyə verilir. 1935-ci ildə SSRİ EA Zaqafqaziya Filialının Azərbaycan bölməsi SSRİ EA-nın Azərbaycan Filialına çevrildi . Bu dövrdən elmi işlərin artması Elmi-tədqiqat institutları nəzdində də Xüsusi Elmi Kitabxanaların təşkil edilməsini zəruri etdi .

1945 –ci ildən kitabxana özünün yeni inkişaf mərhələsinə qədəm

qoyur. SSRİ EA-nın Azərbaycan filialı müstəqil Azərbaycan EA-sına çevrilir. MEK-ya bütün Sovet məkanında çap olunmuş ədəbiyyatın pullu məcburi nüsxəsini almaq səlahiyyəti verilir.

1956-cı ildən etibarən kitabxana özünün beynəlxalq əlaqələrini genişləndirir. O, dünyanın 50 ölkəsinin 570-dən çox elmi müəssisə və kitabxanası ilə ədəbiyyatın mübadiləsini aparırdı.

MEK biblioqrafik nəşriyyat fəaliyyətini də genişləndirir. 1964-cü ildə “Azərbaycanın elm və mədəniyyət xadimləri ” seriyasından respublikanın görkəmli alim və sənət adamlarının həyatına , elmi fəaliyyətinə həsr olunmuş şəxsi biblioqrafik göstəricilər çap olunmağa başlanmışdır .

1967-ci ilin əvvəllərində Akademiya şəhərciyinin yeni binasına köçürülmüş kitabxananın açılışı oldu . MEK 1993-cü ildən İFLA-nın Beynəlxalq Kitabxana Assosiasiyaları Federasiyasının üzvüdür . Azərbaycan Respublikası prezidentinin 4 yanvar 2003-cü il tarixli fərmanı ilə təstiqlənmiş AMEA-nın nizamnaməsinin 5-ci maddəsinin 54-cü bəndinə əsasən MEK elmi status almışdır . Kitabxanada bu yöndə əsaslı struktur dəyişiklikləri olmuş, bilavasitə elmi tədqiqatlarla məşğul olan yeni şöbələr yaradılmışdır .

Respublika Elmi – Texniki Kitabxanası – İkinci Dünya müharibəsindən sonrakı beşilliklər dövründə respublikamızda sənayenin sürətlə inkişafı nəticəsində texniki ədəbiyyata olduqca böyük tələbat yaranmışdır. Bu böyük tələbatı ödəmək üçün ayrı – ayrı nazirliklər, idarə və müəssisələr, fabrik və zavodlar texniki kitabxanalar təşkil edirdilər. Ayrı – ayrı sənaye müəssisələri texniki kitabxanaları ştatla təmin edir, binalar ayırır və kitab fondunu komplektləşdirmək üçün vəsaiti artırırırdılar.

1967-ci ilin iyulunda Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin göstərişi ilə Azərbaycan Neft Sənayesi Nazirliyinin Mərkəzi Elmi-Texniki Kitabxanası Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasına çevrildi və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Elm və Texnika Komitəsinə verildi . Respublikadakı bütün texniki kitabxana şəbəkəsinə metodik rəhbərlik bu kitabxanaya tapşırıldı. 1958-ci ildə Respublika ETK-sına 62 elmi-texniki kitabxana daxil idi .

1960-cı illər Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının fəaliyyətində yeni mərhələnin başlanğıcı oldu. 1966-cı il noyabrın 29-da SSRİ Nazirlər Soveti “Elmi-texniki informasiyanın ümumi dövlət sistemi haqqında ” qərar qəbul etdi. Həmin dövrdən başlayaraq kitabxananın fəaliyyəti informasiya institutu ilə inteqrasiya edilməyə başladı. 1969-cu ildə kitabxanada yaradılmış Respublika Standartlar və normativ Texniki Sənədlər Fondu böyük elmi təsərrüfat əhəmiyyətə malik idi.

1970–1980-ci illərdə Respublika ETK-sı böyük inkişaf yolu keçdi. 90-cı illərdə Elm və Texnika komitəsinə görkəmli alim, akademik Azad Mirzəcanzadənin rəhbərlik etməsi Elmi-Texniki kitabxananın inkişafında böyük rol oynamışdır. Böyük alim, Azərbaycan Elminin

karifeylərindən biri olan dünya şöhrətli akademik A.Mirzəcanzadə Respublika ETK qocaman oxucusu, onun inkişafı üçün mühüm tədbirlər həyata keçirmişdir.

2000-ci il dekabrın 12-də Azərbaycan Elm və Texnika Komitəsinin qərarı ilə 1930-cu ildən əsaslı qoyulmuş kitabxananın 70 illik yubileyinin keçirilməsi barədə qəra verdi .

2002 – ci ildə Elm və Texnika komitəsinin ləğv edilməsi ilə əlaqədar RETK Nazirlər Kabinetinin sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikası Standartlaşdırma Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyinin tabeliliyinə verildi . Kitabxananın işinə müsbət təsir göstərən bu qərar onun inkişafını daha da sürətləndirdi və bu hal bu gün də davam etməkdədir .

Respublika Elmi Texniki Tibb Kitabxanası – 1940-cı ildə SSSRİ Xalq Komissarları Sovetinin qərarı əsasında Respublika Elmi Tibb Kitabxanası təşkil edildi. Kitabxana işinə rəhbərlik Azərbaycan SSR Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilirdi. Kitabxana açılarkən onun fondunda 16552 nüsxə kitab var idi .

Respublika Səhiyyə Nazirliyi Kitabxananın işinə xüsusi qayğı ilə yanaşırdı. 1943-cü ildə Azərbaycan Elmi Tibb Kitabxanasının yeni bina ilə təmin olunması ona öz fəaliyyətini xeyli genişləndirmək imkanı verdi.

Kitabxana öz oxucularının tələbatını ödəmək üçün kitabxanalararası abonomentdən də istifadə edir, Moskva, Tbilisi, Yerevan, Daşkənd və s . şəhərlərin tibb kitabxanaları ilə əlaqə saxlayırdı. Müharibə dövründə Respublika Elmi Tibb Kitabxanası olduğundan Tibb İnstitutunun və 4 elmi – tədqiqat tibb institutunun kitabxanasına metodik köməklik göstərirdi .

Respublika Elmi Tibb Kitabxanası öz işini 60-cı illərdə daha da genişləndirilmiş, ona ayrılmış yeni binada yeni oxu zalları açmağa müvəffəq olmuşdur.

Kitabxana Azərbaycan Kitabxana Kollektoru ilə yanaşı Moskva kitabxana kollektorundan və ittifaqın digər böyük şəhərlərindən kitablar alırdı. Təkcə 1960-cı ildə kitabxana bu yolla 4460 nüsxə qiymətli kitablar almağa müvəffəq olmuşdur .

1970-1980-ci illərdə kitabxana uzun bir inkişaf yolu keçmiş, lakin 1990-cı ildə kitabxananın binası alındığından uzun müddət öz fəaliyyətini zəiflətməmişdir .

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A.A. Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi: Dərsli, II hissə - Bakı: “ Bakı Universiteti ” nəşriyyatı , 2007 . – 552 s.
2. Xələfov A. A. Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi: Dərslik III hissə . – Bakı: “ Bakı Universiteti ” nəşriyyatı , 2010 . – 432 s.
3. İsmayılov X. İ. Kitabxana menecmentinin əsasları . – Bakı : 2005 . 199 s.

4. İsmayılov X. İ. Kitabxanaların idarəedilməsini müasir problemləri : // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya . – Bakı : 2009 . - № 1 . – s. 27- 39
5. İsmayılov X. İ. Kitabxana işinin təşkili və idarəedilməsi : Dərslik. – Bakı : 2009. – 312 s.

Э. ГЮЛАЛИЕВ

**СОЗДАНИЕ, РАЗВИТИЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ НАУЧНЫХ
БИБЛИОТЕК, МЕСТО И ЗНАЧЕНИЕ В СИСТЕМЕ БИБЛИОТЕЧНЫХ СЕТЕЙ**

РЕЗЮМЕ

В этой статье рассказывается о развитии древних библиотек Азербайджана и о состоянии научных библиотек Азербайджана, а также нашли своё отражение данные о фондах, о библиотеках различных структур.

E. GULALIYEV

**CREATION, DEVELOPMENT OF AZERBAIJANI ACADEMIC LIBRARIES,
THE PLACE AND IMPORTANCE IN THE LIBRARY NETWORKS**

SUMMARY

In this article describes the development of the ancient Library of Azerbaijan and the Azerbaijan state academic libraries, and also reflected data on funds, the libraries of various structures.